

Бараш Марина, ст. 5 курсу факультету фізичної культури та спорту;
науковий керівник – к.пед.н., доцент Марчук О. О. (Міжнародний
економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука,
м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

***Анотація.** У статті досліджено проблему адаптації дітей-інвалідів до навчання в школах України, виокремлено головні аспекти інклюзивної освіти, розкрито, що навчальні заклади повинні бути спеціально підготовленими для навчання дітей-інвалідів, дано рекомендації вчителям щодо адаптації дітей з особливими потребами до навчання та виховання в школі, окреслено вимоги, що ставляться перед вчителем, який безпосередньо працює з дітьми з особливими потребами.*

***Ключові слова:** інклюзивна освіта, діти, інвалідність, школа.*

***Аннотация.** В статье исследована проблема адаптации детей-инвалидов к обучению в школах Украины, выделены основные аспекты инклюзивного образования, раскрыто, что учебные заведения должны быть специально оборудованными для обучения детей-инвалидов, даны рекомендации учителям по адаптации детей с особыми потребностями к обучению и воспитанию в школе, очерчены требования, которые ставятся перед учителем, который непосредственно работает с детьми с особыми потребностями.*

***Ключевые слова:** инклюзивное образование, дети, инвалидность, школа.*

***Annotation.** In the article the problem of adaptation of disabled children to study in schools of Ukraine is studied. The main aspects of inclusive education are determined. It is explained that school should be specially equipped for teaching disabled children. The recommendations for teachers for adaptation of children with special needs for training and education at school are given. The requirements which are the teacher who works directly with children with special educational needs are shown.*

***Key words:** inclusive education, children, disability, school, education.*

В Україні, як і в інших країнах, проживає значна кількість дітей-інвалідів. Майже всі вони позбавлені свого права на освіту, оскільки їм поставлено діагноз «нездібних». При цьому працівники колекційної медицини, психологи і педагоги стверджують, що не існує дітей, які не

піддавались би навчанню. На жаль, в нашій країні батьки дітей-інвалідів опиняються між Харибдою і Сциллою важкого вибору: відірвати свою дитину від сім'ї і відправити її до інтернату або дати любов родини, позбавивши, однак, кваліфікованої допомоги.

У стані «вибору без вибору» лишаються і самі діти-інваліди: вони лишаються або ізольованими від суспільства вдома, або в резервації у спецустанові. Такі діти практично не спілкуються із своїми ровесниками, не можуть здобути повноцінної освіти і при досягненні ними повноліття не можуть знайти роботу.

Тенденція розглядати інвалідність як вирок збереглась і сьогодні. Вважається, що з суто медичних причин така людина не може розраховувати на повноцінний розвиток.

Однак, в останні роки в Україні створюються умови для навчання дітей-інвалідів. Зокрема, з 1 січня 2015 р. вступив в силу закон «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» [1]. Згідно цього документу, у державі запроваджується часткове або повне утримання за рахунок держави дітей з інвалідністю, забезпечення безоплатним гарячим харчуванням у загальноосвітньому навчальному закладі дітей, які потребують соціальної допомоги і навчаються в спеціальних та інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів.

У цьому законі зазначено, що «прийняття запропонованого акту дасть можливість продовжити вирішення проблем поступової інтеграції осіб з обмеженими можливостями здоров'я в суспільне життя, надасть можливість дітям-інвалідам здобувати освіту відповідного рівня разом із однолітками шляхом організації інклюзивного навчання» [1]. Крім того, деякі вчителі не мають достатніх знань про природу захворювань своїх потенційних учнів, не знають, чим зможуть їм допомогти, якщо трапиться щось непередбачене, скажімо, епілептичний напад в одного з учнів.

Проблему адаптації дітей-інвалідів до навчально-виховного поєсу в школі досліджували такі вчені: М. Айшервуд, І. Єременко, Е. Ярська-Смірнова. Спеціалісти колекційної медицини та психологи стверджують, що чим раніше дитина-інвалід приходить в шкільний клас, тим легше їй адаптуватися. У 1–3 класах адаптація відбувається досить легко – діти в цей період дуже допитливі і демократичні, у них ще немає стійких упереджень щодо того, хто як виглядає, що вміє робити і чого не вміє, тобто, якогось певного стандарту немає, і негативно ставитися до свого колеги-інваліду діти не будуть. Треба лише учителю допомогти дитині адаптуватися до класного колективу.

Метою нашої статті є дослідження особливості адаптації дітей з особливими освітніми потребами до навчання в школі.

В розвинених країнах інваліди мають не тільки право, а й можливість вчитися в школах разом зі здоровими дітьми. Така форма освіти називається

інклюзивною (від англ. включення). Для потреб інвалідів пристосований громадський транспорт, будинки обладнані так, щоб людина на візку могла легко заїхати в аптеку, книгарні чи кінотеатру.

Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом дитини-інваліда. Усі інклюзивні школи «забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних можливостей учнів, для їх ефективної діяльності необхідні спільні зусилля не лише вчителів і персоналу школи, а й батьків, членів родин, ровесників» [2, с. 91].

Фахівці стверджують, що якщо дитина з особливими потребами вчиться в колективі звичайних здорових дітей, це позитивно впливає як на дітей-інвалідів (їх розвиток прискорюється, в майбутньому їм легше стати повноцінними членами суспільства), так і на інших дітей (вони стають більш терпимими, толерантними) [3].

Взаємодія з іншими дітьми важлива для особистого зростання та утвердження дитини із обмеженими можливостями, оскільки вона сприяє її когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку. Взаємодія між «здоровими» дітьми і дітьми з особливими потребами в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти «вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги» [4, с. 34].

Як показав міжнародний досвід, школи, пристосовані не тільки для «звичайних» дітей, а й для інвалідів, дуже різняться. Доцільно, щоб в класі було не більше трьох учнів з особливими освітніми потребами при загальній кількості 20–25 осіб. Вчителю слід виділити помічника, який би міг в будь-який момент допомогти дітям-інвалідам. Такі діти можуть ходити не на всі уроки. Так, наприклад, замість уроків фізкультури або математики вони можуть відвідувати логопедичні заняття, басейн, ходити на лікувальну гімнастику. Крім того, в школу періодично мають приходити фахівці, можливо, з реабілітаційних центрів, які спостерігали б за станом здоров'я дітей з особливими освітніми потребами.

Школа повинна бути відповідно обладнана: мати пандуси, окремі кабінки в туалеті з пристосуваннями, які допомагають дитині самостійно встати з коляски, ліфти.

Діти з вадами опорно-рухового апарату цілком можуть навчитися комп'ютерної грамотності. Уже зараз є центри, які надають послуги

дистанційної освіти для інвалідів та сприяють працевлаштуванню своїх випускників. Педагоги повинні постійно демонструвати батькам дітей-інвалідів, що ці учні також є важливими членами шкільного колективу, бажаними і потрібними у школі, що їхній внесок у загальну справу є цінним і необхідним для розвитку школи. Доцільно акцентувати на тому, що у виховній роботі з сім'єю вчитель лише у тому випадку досягне поставленої мети, коли його особисте відношення до дитини буде для батьків взірцем, до якого їм захочеться наблизитись. Запорука успіху діяльності інклюзивних класів полягає у командній роботі всіх причетних до цієї справи осіб: родини, медиків, інших фахівців.

Сьогодні до важливих питань інклюзивної освіти слід віднести створення відповідної технічної бази розвитку природних задатків дітей із особливими потребами: наявність програм, підручників, спеціального обладнання, дидактичних матеріалів, надання діагностичних, консультативних та дійових послуг фахівцями (логопедами, дефектологами, психологами, соціальними працівниками, дитячими психіатрами). Це зумовлює потребу введення до штату школи додаткових штатних одиниць та постійного психолого-медико-соціального супроводу дітей, які навчаються. Відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за згодою батьків для дітей з особливими освітніми потребами «педагогічні працівники, у тому числі вчителі-дефектологи, розробляють індивідуальну навчальну програму з урахуванням навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, яка затверджується керівником навчального закладу та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування» [5, с. 194].

Певні вимоги ставляться перед вчителем, який безпосередньо працює з дітьми з особливими освітніми потребами: всебічне вивчення анамнезу дитини; розуміння її особливостей; знання закономірностей розвитку; вивчення психічних якостей; вміння спостерігати за дитиною та регулювати її навантаження; вміння адаптовувати навчальні плани та методики до специфічних потреб дітей; створювати оптимальні умови для спілкування та адаптації до соціального середовища; сприяти налагодженню дружніх стосунків між здоровими дітьми та дітьми-інвалідами; налагодження співпраці із батьками.

Ідея навчання дітей-інвалідів у звичайних школах активно обговорюється в українському суспільстві. Питання впровадження інновацій в освіту дітей з особливими освітніми потребами досить суперечливе й водночас, актуальне, яке потребує всебічного вивчення. Водночас, саме педагоги мають бути провідниками змін в освіті. Існує багато перешкод впровадженню інклюзивної освіти. Згідно зі статистикою кількість інвалідів дитинства в світі має тенденцію збільшуватися. Відтак перед школами стоїть завдання виробити певні навчальні програми які би сприяли адаптації дітей-інвалідів

не лише до навчання в школі, а й подальшій реалізації їх можливостей у нинішньому суспільстві.

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання». електронний ресурс. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1324-18>. **2.** Айшервуд М. М. Полноценная жизнь инвалида / М. М. Айшервуд. – М. : Педагогика, 1991. – 301 с. **3.** Буров Ю. О. Права дитини в Україні / Ю. О. Буров // Стан, проблеми, перспективи. Зб. наукових праць / Ред. М. Л. Головка. – К., АПСВ. – Ч. 2. – 130 с. **4.** Высоцкая Л. Вселить веру в себя. Социальное партнерство в специальной библиотеке / Л. Высоцкая // Библиотечное дело. – 2004. – № 10. – С. 33–35. **5.** Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с. **6.** Єременко І. В. Соціальний супровід дітей з особливими потребами / І. В. Єременко // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – № 3. – 2003. – С. 110–114. **7.** Національна програма професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2006–2010 роки. – Том 1. – К. : АТ «Книга», 1996. – С. 291–300. **8.** Ярская-Смирнова Е. Социальная работа с инвалидами / Е. Ярская-Смирнова. – Саратов : СГТУ, 2003. – 224 с.